

ПРО ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

ЮРКОВСЬКИЙ Р.Г., ШИШКАЛОВА Н.Ю.

Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

Болонський процес припускав кардинальні зміни функції педагога від традиційної, інформаційно-контролюючої, до організаційної та консультативно-координуючої. За логікою речей на рівні навчальних планів така зміна ролі викладача ніяк не повинна була вплинути на обсяг навчальних годин у розрахунку на один курс. Насправді, відбулося загальне скорочення навчальних лекційних та семінарських годин в розрахунку на один курс без відповідного зростання годин на контроль за самостійною роботою студентів, на позааудиторне навантаження. Пояснюючи збільшення аудиторної частини навантаження, українські урядовці посилаються на «європейські стандарти», але не пояснюють про які саме стандарти йдеться.

Насправді, єдиних «європейських стандартів» норм навчального навантаження не існує, адже ця сфера залишається в компетенції окремих країн, а не якихось наднаціональних структур. Тому для розуміння порівняємо показники окремих країн.

Загальне навантаження окремих викладачів складається з навчального, методичного, організаційного й наукового, але чіткому підрахунку піддається тільки навчальне навантаження. Так як навчальне навантаження найбільше впливає на отримувану ставку, то проаналізуємо його показники для деяких країн світу.

У західних країнах навантаження регулюється по-різному, у деяких установлені державні норми максимального навантаження, у деяких питання належить до компетенції окремих ВНЗ. Наприклад, у США відсутня єдина державна норма максимально допустимого навчального навантаження. Проте університети, зацікавлені в дослідницькій роботі викладачів, не перевантажують їх тільки викладанням. Кількість часу, котрий відводиться на навчальний процес, визначається конкретно для кожного університету. Однак існують рекомендації Американської асоціації університетських професорів про навантаження. У рекомендаціях указані ліміти навантаження, які є «обов'язковими для закладу вищої освіти, котрий серйозно прагне досягнути та підтримувати адекватний високий рівень ефективності роботи викладачів у навчальному процесі та дослідженнях». Асоціація встановлює верхню межу обсягу викладання: 12 годин на тиждень при викладанні на бакалаврських програмах і не більше дев'яти годин навантаження на тиждень при викладанні повністю чи частково на рівні магістратури чи вище.

Оптимальним же асоціація вважає дев'ять годин на бакалаврському рівні й шість - при викладанні в бакалавраті-магістратурі чи просто в магістратурі.

У Норвегії викладачі витрачають на навчальний процес до п'яти годин на тиждень, у Швеції - 9 годин. У Франції передбачається, що з 1600 робочих годин на рік 50 % витратимуться на викладання загалом, включно з часом на підготовку лекцій і семінарів. При цьому в контрактах указується кількість аудиторних годин викладача - до 128 для професорів або ж до 192 на рік для молодшого академічного персоналу. В Італії існує норма річного навантаження - не більше 350 годин викладацької діяльності на рік (не тільки аудиторного, а загалом навчального навантаження). В Ізраїлі існують різні норми для викладачів коледжів та університетів: для більш орієнтованих на викладання коледжів аудиторне навантаження мусить бути не вище, ніж 12-16 годин, а університетські викладачі, більш орієнтовані на дослідження, викладають до восьми годин на тиждень.

Середнє тижневе аудиторне навантаження українського викладача становить 18 годин на тиждень. Цей показник дещо різниться залежно від спеціальності: найбільше викладають природничники та технарі, а найменше - викладачі ІТ. Для порівняння приблизно таке ж навантаження у країн зі слабо розвиненими системами вищої освіти. Так, в Індії встановлений ліміт на аудиторне навантаження старших викладачів 16 годин на тиждень, доцентів і професорів - 14 годин. У Малайзії навчальне навантаження складає 18 годин на тиждень.

Теж саме стосується співвідношення кількості студентів і викладачів у західних країнах. Українські чиновники, що коментують урядові ініціативи про збільшення цього нормативу в Україні, посилаються на «європейські стандарти» відповідно до яких співвідношення 1:18 - звична норма. Але якщо подивитись на дані ОЕСР (Організації економічної співпраці та розвитку), то середній показник співвідношення студентів і викладачів у країнах ОЕСР - 14,9 студента на одного викладача. Окрім цього, в західних країнах цей показник вимірюється пост-фактум, на основі наявної статистики, а не встановлюється як обов'язковий норматив. Тобто держава просто рахує співвідношення, а не розподіляє ставки за визначеним згори нормативом.

Цікаво, що вищий показник кількості студентів на одного викладача не означає більшого навантаження на самого викладача. Причина в тому, що в Україні навантаження студентів є суттєво вищим, ніж у західних країнах. Так, відповідно до норм Болонського процесу, один навчальний кредит мусить дорівнювати 25-30-ти годинам. В Україні цей показник встановлено на рівні 36 годин. Тобто за формальними підрахунками українські студенти вчать на бакалаврській програмі (240 кредитів) 8640 годин, а їхні

європейські колеги - у середньому близько 6500 годин, тобто на дві тисячі годин менше. До того ж, є суттєві відмінності в підрахунку годин. Навіть звіти Болонського процесу визнають, що різні країни по-різному рахують навантаження студентів, і цей процес складно проконтролювати, тому що чітко визначити час, необхідний на самостійну роботу студента, дуже важко. У той час як український студент слухає близько десяти курсів кожного семестру, європейські та північноамериканські студенти мають не більше п'яти курсів.

А це означає, що загалом в українських ВНЗ значно більша кількість навчального (особливо аудиторного) навантаження. Це навантаження необхідно перекривати викладацькими годинами. Звідси й випливає непомірне навантаження українських викладачів, при тому що на одного українського викладача припадає в середньому менша кількість студентів. Питання навантаження в університетах є критично важливим у контексті якості освіти. Розробляти нові курси і оперативно оновлювати старі також при такому навантаженні неможливо. Подібна ситуація змушує викладачів використовувати такі неформальні стратегії виживання, як вимушене зниження якості роботи, відмова від культурних потреб або займання своєю професійною діяльністю за рахунок особистого життя.

Для того, щоб змінити ситуацію в системі вищої освіти необхідно виконати наступні заходи:

- зняти норматив співвідношення кількості студентів і викладачів. Кількість ставок повинна залежати від реального навантаження, а не від нормативів;
- переглянути навчальні програми та скоротити навантаження на студентів;
- змінити нормативи навантаження на одну ставку, що і означатиме приведення норми навчального навантаження до європейських стандартів.
- впровадити диференційований обсяг навчального навантаження в залежності від активності науково-методичних публікацій;

Це наблизить нас до світових стандартів і дасть викладачеві можливість нормально готуватися до аудиторних занять (тобто реалізовувати наукову, навчально-методичну частину навантаження) і займатися дослідницькою роботою. Адже, суспільству потрібен викладач-професіонал з високою науково-теоретичною, методичною, психолого-педагогічною, теоретичною і практичною підготовкою, здатний до безперервного навчання, творчості і постійного самовдосконалення.